No of Questions : 30

No of Pages : 6

नामांक

माध्यमिक परीक्षा, 2019-20
तृतीय भाषा-संस्कृतम्
मॉडल पेपर नवम्

समय : 3.15 घण्टे **पूर्णांक : 80**

परीक्षार्थियों के लिए के लिये सामान्य निर्देश :-

1. परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमं स्वप्रश्नपत्रे निर्धारितस्थाने नामांकः अनिवार्यतो लेखनीयः।
2. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः।
3. सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि उत्तरपुस्तिकायामेव लेखनीयानि।
4. एकस्य प्रश्नस्य सर्वेषां खण्डानामुत्तराणि एकत्र एव लेखनीयानि।
5. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत-माध्यमेन एव लेखनीयानि।

---

1. अधोलिखितस्य गद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया अनुवादं करोतु- 5

उत्सर्गपरम्परायाः उद्भवभूमिं, प्रतापस्य पुण्यभूमिं 'मेवाड़' राज्यं को न जानाति? इदं राज्यं शूराणां शौर्य्येण, यूनाम् आत्माहुत्या, सतीनाञ्च 'जौहर' परम्परया विश्वस्मिन् जगति महतीं प्रसिद्धिम् अलभत। मेवाड़राज्यस्य सिसोदियावंशे बप्पारावल-राणाहमीर-राणासांगा प्रभृति-वीराणां सुदीर्घा परम्परा विद्यते। अस्यामेव परम्परायां महाराणाप्रतापसिंहस्य जन्म विक्रमस्य 1597 तमे वर्षे (1540 ईसवीयाब्दे) ज्येष्ठ शुक्लतृतीयायाम् अभवत्। प्रतापः बाल्यकालादेव वीरयोद्धा, कुशलसेनानी, धीरनायकश्च आसीत्। पितुः उदयसिंहस्य अनन्तरं 'प्रतापः' महाराणापदवीं प्राप्य स्ववयसः 32 तमे वर्षे मेवाड़राज्यसिंहासनम् आरूढ़वान्। तस्य राज्याभिषेकः 'गोगुन्दा' ग्रामे अभवत्।

अथवा

1. अधोलिखितस्य गद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया अनुवादं करोतु- 5

'इळा न देणी आपणी' इति मातृशिक्षां पालयन्, 'धर्म्याद् हि युद्धात् श्रेयोऽन्यत् क्षत्रियस्य न विद्यते' इति गीतोपदेशं च परिपालयन् राष्ट्रधर्म-रक्षणाय प्राणान् पणीकृत्य अपि युध्यमानः 25 पौषः 1763 ई. इति दिवसे रणे चाभिमुखे हतः।

प्रताप इव, शिवाजी इव, बन्दा बैरागी इव, गुरुगोविन्दसिंह इव च महाराजस्य सूरजमल्लस्य परमः प्रभावः अद्यापि इतिहासे गुञ्जति इव।

2. अधोलिखितस्य पद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया अनुवादं करोतु- 5

वीरकदम्बैरतिकमनीयां सुधीजनैश्च परमोपास्याम्।
वेद-पुराणैर्नित्यसुगीतां राष्ट्रसुभक्तैरीडयां भव्याम्।।

अथवा

2. अधोलिखितस्य पद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषया अनुवादं करोतु- 5

गुणैः गौरवमायाति नोच्चैः आसनमास्थितः।
प्रासादशिखरस्थोऽपि काको न गरुडायते।।

www.rbse.online

3. अधोलिखितस्य पद्यांशस्य सप्रसंगं संस्कृत–व्याख्यां करोतु– 4

अपि स्वर्णमयी लंका न मे लक्ष्मण रोचते।
जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी।।

अथवा

3. अधोलिखितस्य पद्यांशस्य सप्रसंगं संस्कृत–व्याख्यां करोतु– 4

यथा खनन् खनित्रेण नरो वार्यधिगच्छति।
तथा गुरुगतां विद्यां शुश्रूषुरधिगच्छति।।

4. अधोलिखितस्य नाट्यांशस्य सप्रसंगं संस्कृत–व्याख्यां करोतु– 3

द्वितीयसर्वदारः – (उत्थाय साञ्जलिः) नहि नहि महाराज! यत्र–यत्र भवान् गमिष्यति, तत्र–तत्र वयम् अपि अनुगमिष्यामः।

प्रतापः – एवं न वाच्यम्। भवन्तः अत्र स्थित्वा एव मातृभूमेः सेवां कुर्वन्तु।

तृतीयसर्वदारः – नहि भगवन्! अस्माकं सेवाः भवता सह सन्ति। वयं तु भवता सह एव निवत्स्यामः।

प्रतापः – यद् रोचते भवद्भ्यः, कुर्वन्तु। न अहं भवतः विवशान् करोमि।

अथवा

4. अधोलिखितस्य नाट्यांशस्य सप्रसंगं संस्कृत–व्याख्यां करोतु– 3

(नेपथ्ये)।

मा खलु चापलं कुरु। कथं गत एवात्मनः प्रकृतिम्?

राजा – (कर्णं दत्वा) अभूमिः इयम् अविनयस्य। को नु खल्वेषः निषिध्यते? (शब्दानुसारेण अवलोक्य) (सविस्मयम्) अये, को नु खलु अयम् अनुबध्यमानः तपस्विनीभ्याम् अबालसत्त्वो बालः?

अर्धपीतस्तनं मातुरामर्दक्लिष्टकेसरम्।
प्रक्रीडितुं सिंहशिशुं बलात्कारेण कर्षति।।

5. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु केषांचन षट् प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतमाध्यमेन लिखतु– 3

1. कविः कस्य चरणयोः प्रणमति?
2. कपोताः कथं सिद्धिं प्राप्तवन्तः?
3. 'वन्देमातरम्' गीतम् केन लिखितम्?
4. सर्पः केन मार्गेण गङ्गदत्तस्यालयं गतः?
5. सूरजमल्लः केन विरुदेन भूषितः?
6. दुर्जनानां विद्या कस्मै भवति?
7. धनं प्राप्य महाराणाप्रतापः किं उद्घोषयति?
8. 'विजयतां महाराजः' सर्वदारे इति कथिते प्रतापः किम् अकथयत्?

निर्देशः प्रश्न संख्या 6–9 पर्यन्तं रेखांकितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं करोतु–

6. <u>तीर्थानि मन्दिराणि</u> च विध्वंस्तानि क्रियन्ते स्म। 1

7. सूर्यमल्ल मिश्रणः <u>वंशभास्कर</u> ग्रन्थे लिखति। 1

8. परोपकाराय <u>सतां</u> विभूतयः। 1

9. गङ्गदत्तः <u>कृष्णसर्पं</u> कोटरे धृतवान्। 1

10. प्रश्नपत्रादतिरिच्य स्वपाठ्यपुस्तकात् श्लोकद्वयं लिखतु। 3

11. अधोलिखितंगद्यांशं पठित्वा एतदाधारितप्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखतु–

संस्कृतभाषायाः वैज्ञानिकतां विचार्य एव सङ्गणकविशेषज्ञाः कथयन्ति यत् संस्कृतमेव सङ्गणकस्य कृते सर्वोत्तमा भाषा विद्यते। अस्याः वाङ्मयं वेदैः, पुराणैः, नीतिशास्त्रैः चिकित्साशास्त्रादिभिश्च समृद्धमस्ति। कालिदास–सदृशानां विश्वकवीनां काव्यसौन्दर्यम् अनुपमम्। चाणक्यरचितम् अर्थशास्त्रं जगति प्रसिद्धमस्ति। गणितशास्त्रे शून्यस्य प्रतिपादनं सर्वप्रथमं भास्कराचार्यः सिद्धान्तशिरोमणौ अकरोत्। चिकित्साशास्त्रे चरकसुश्रुतयोः योगदानं विश्वप्रसिद्धम्। भारतसर्वकारस्य विभिन्नेषु विभागेषु संस्कृतस्य सूक्तयः ध्येयवाक्यरूपेण स्वीकृताः सन्ति। भारतसर्वकारस्य राजचिह्ने प्रयुक्तां सूक्तिं 'सत्यमेव जयते' सर्वे जानन्ति। एतमेव राष्ट्रिय शैक्षिकानुसन्धानप्रशिक्षण–परिषदः ध्येयवाक्यं 'विद्ययाऽमृतमश्नुते' वर्तते।

1. अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत। 1
2. यथानिर्देशं प्रश्नान् उत्तरतु–
   (क) अर्थशास्त्रं केन रचितम्? 1
   (ख) कस्य कृते संस्कृतमेव सर्वोत्तमा भाषा विद्यते? 1
   (ग) भारतसर्वकारस्य राजचिह्नं किम् अस्ति? 1
   (घ) विद्ययाऽमृतमश्नुते कस्य ध्येय वाक्यम्? 1
   (ङ) केषां कवीनां काव्यसौन्दर्यम् अनुपमम्? 1
3. यथानिर्देशं प्रश्नान् उत्तरतु–
   (क) "सर्वोत्तमा भाषा विद्यते" अत्र विशेषणपदं किम्? 1
   (ख) "सङ्गणकविशेषज्ञाः कथयन्ति" अत्र कर्तृपदं लिखत। 1
   (ग) 'अविचार्य' इत्यस्य विलोमपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत। 1
   (घ) "सूक्तयः स्वीकृताः सन्ति" इत्यत्र क्रियापदं लिखत। 1

12. अधोलिखितपदयोः सन्धिविच्छेदं कृत्वा सन्धेः नामापि लिखतु।

1. मध्वरि 1
2. हरिंवन्दे 1

13. अधोलिखितपदयोः सन्धिं कृत्वा सन्धेः नामापि लिखतु।

1. नै + अकः 1
2. वाक् + दानम् 1

14. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितसमस्तपदानां विग्रहं अथवा विग्रहं पदानां समासं कृत्वा समासस्य नामापि लिखत–

1. <u>ग्रामस्य समीपे</u> नदी वहति। 1
2. <u>कृष्णसर्पः</u> भयंकरः। 1
3. <u>योगश्च क्षेमश्च</u> तौ रक्षणीयौ। 1

15. निम्नलिखितवाक्येषु रेखांकितपदेषु प्रयुक्तविभक्तिं तत् कारणं च लिखत्–

1. <u>राजमार्गम्</u> अभितः वृक्षाः सन्ति। 1
2. साधुः <u>पादेन</u> खञ्जः अस्ति। 1
3. हरिः <u>वैकुण्ठम्</u> अध्यास्ते।

16. कोष्ठकेषु प्रदत्त–प्रकृतिप्रत्ययानुसारं शब्दनिर्माणं कृत्वा रिक्तस्थानि पूरयित्वा लिखतु।

1. मया ग्रन्थः (पठ् + तव्यत्) ....। 1
2. तस्मिन् (मानव + तल्) .... किञ्चित् न अस्ति। 1

17. अधोलिखितवाक्ययोः रेखांकितपदेषु प्रकृतिं प्रत्ययं च पृथककृत्वा लिखतु।

www.rbse.online

1. कालस्य बन्धुत्वम् न अस्ति। 1
2. समाजसेवा करणीया। 1

18. मंजूषायां प्रदत्तैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखतु–

यथा, तावत्, खलु, अत्र

1. अहं .... बहिः न गमिष्यामि। 1
2. यः जीवने .... करोति। 1
3. .... कुशलम्। 1

निर्देशः– प्रश्न संख्या 19–21 पर्यन्तं अधोलिखितवाक्यानां वाच्यपरिवर्तनं कृत्वा लिखतु–

19. सीता दुग्धं पिबति। 1

20. मया जलं पीयते। 1

21. अहं क्रीडामि। 1

22. घटिकाचित्रं सहायतया अंकानां स्थाने संस्कृतशब्देषु समयलेखनं करोतु–

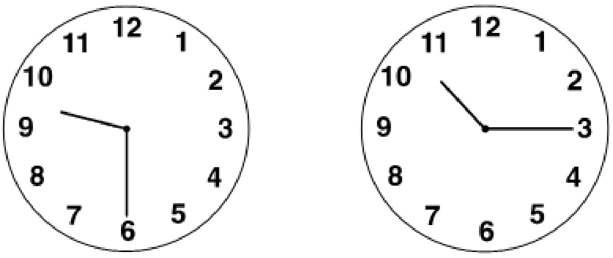

1. पंजीकरणं प्रातः .... प्रारभत। 1
2. भाषण प्रतियोगिता .... आरभत। 1

23. अधोलिखितं वाक्यत्रयं शुद्धं कृत्वा लिखतु–

1. भवती किं कुर्वन्ति? 1
2. त्वं पुस्तकं पठामि। 1
3. महयं फलानि रोचन्ति। 1

24. भवती सविता। जयपुरे निवसति रामगंजम्। स्वस्य दिनचर्याविषयकं स्वसखीं रीना प्रति पत्रं लिखतु। 4

अथवा

24. चरित्र–प्रमाण–पत्रं प्राप्त्यर्थं प्रार्थनापत्रं मंजूषायाः उचित पदैः पूरयत– 4

मंजूषा– प्रदाय, भाषायः, पत्रस्य, भवन्तः, प्रधानाचार्यमहोदयः, कारणात्, वर्तते, प्रतियोगितायाम्

सेवायाम्
श्रीमन्तः ....
राजकीयः उच्च माध्यमिक विद्यालयः,
जयपुरम्।

विषयः– चरित्र–प्रमाण–पत्र–प्राप्तयर्थं प्रार्थना–पत्रम्।

महोदयः,

सविनयं निवेदनम् अस्ति यत् अहं आंग्ल .... वाद–विवाद .... भागं ग्रहीतुम् इच्छामि। एतत् .... चरित्र–प्रमाण .... आवश्यकता ....।

अतः प्रार्थना अस्ति यत् मह्यं चरित्र–प्रमाण–पत्रं .... अनुग्रहीष्यन्ति ....।

सधन्यवादम्।

दिनांकः– 15.08.20....

भवदाज्ञाकारी शिष्यः

अनूपः

25. मंजूषायाः उपयुक्तपदानि गृहीत्वा 'धूम्रपान निवारणाय' इति विषये गुरु शिष्ययोः संवादं पूरयतु। 4

मञ्जूषा– गन्तुम्, अस्य, तुभ्यं, धूम्रपानं, स्वास्थ्य, प्रेरणीया, मया, दुर्व्यसनस्य

सोहनः – गुरुवर! अहं पश्यामि विद्यालये केचन छात्रा .... कुर्वन्ति।

गुरुः – वत्स! धूम्रपानं .... विनाशकमस्ति।

सोहनः – गुरुवर! कोऽस्य .... निवारणोपायः।

गुरुः – पुत्र! जन–जागर्तिरेव .... दुर्व्यसनस्य निवारणोपायः।

सोहनः – गुरुवर! .... किं करणीयम्?

गुरुः – त्वया छात्राः .... यत् अस्माभिः धूम्रपानं न करणीयम्।

सोहनः – गुरुवर! .... किं करणीयम्।

गुरुः – वत्स! महत्वपूर्ण विषयोपरि वार्तां कर्तुं .... धन्यवादं ददामि।

26. अधोलिखितषड्वाक्येषु केषांचन चतुर्णां वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं करोतु– 4

1. कवियों में कालिदास श्रेष्ठ हैं।
2. गंगा हिमालय से निकलती है।
3. आलस्य मत करो।
4. परिश्रम का फल मीठा होता है।
5. गरीबों को धन दो।
6. परिश्रम से विद्या आती है।

27. अधः चित्रं दृष्ट्वा मंजूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया संस्कृते षट् वाक्यानि रचयतु– 3

मञ्जूषाः– दुग्धदातृषु, कृषिप्रधाने, द्वौ श्रृंगौ, वसिष्ठ ऋषिः, अनेक वर्णाः, स्वभावेन।

अथवा

www.rbse.online

27. अधोलिखितम् अनुच्छेदं मंजूषायाः सहायतया पूरयित्वा लिखतु– 3

मञ्जूषा– जनाः, ग्रामे, अत्र, कृषिः, रोचते, जीवनं।

अहं .... निवसामि। अस्मिन् ग्रामे अनेक जातीनां .... वसन्ति। तेषाम् आजीविका .... अस्ति। .... ते अत्यन्तसरलाः भवन्ति। ते स्नेहेन .... यापयन्ति। मह्यं ग्राम्यजीवनम् अतीव ....।

28. अधोलिखितवाक्यानि क्रमरहितानि सन्ति। यथाक्रमं संयोजनं कृत्वा लिखतु। 3

1. तस्य चत्वारः पुत्राः आसन्–रामः, लक्ष्मणः, भरतः, शत्रुघ्नः, च।
2. वानराः सागरे सेतु निर्माणम् अकुर्वन्।
3. तत्र रावणः सीतां कपटेन अहरत्।
4. राम–रावणः युद्धः अभवत्, युद्धे रावणः हतः।
5. प्राचीनकाले दशरथः नृपः राज्यम् अकरोत्।
6. पितुः आज्ञया राज्यं त्यक्त्वा रामः वनम् अगच्छत्।

****

सत्र 2020–21 से नये पाठ्यक्रमानुसार सभी कक्षाओं के सभी विषयों की टेक्स्ट बुक एवं सभी प्रकार की सहायक अध्ययन सामग्री विद्यार्थियों को मोबाइल पर व्हाट्सएप द्वारा एवं वेबसाइट www.rbse.online पर उपलब्ध करवायी जाएगी। इसके लिये विद्यार्थियों से किसी भी प्रकार का कोई शुल्क नहीं लिया जाएगा। इसके लिये विद्यार्थियों को किसी भी प्रकार का कोई OTP Verification या Email द्वारा Verification नहीं देना होगा। हमारा व्हाट्सएप नम्बर जानने या अन्य किसी भी प्रकार की जानकारी के लिये वेबसाइट www.rbse.online पर विजिट करें।